

Extrait du CGTCatalunya.cat

<http://cgtcatalunya.cat/spip.php?article12450>

Tarifa elèctrica: d'instrument de redistribució a mecanisme de desposseïció

- Actualitat - Articles opinió -

Date de mise en ligne : dimarts 16 de maig de 2017

CGTCatalunya.cat

Els models de producció i tarifació elèctrica tenen profunds impactes socials. Dins la sèrie 'La desposseïció quotidiana', l'autora fa una revisió històrica i política de les polítiques sobre la provisió d'energia elèctrica.

Imaginem dues persones que viuen en dues localitats diferents d'un mateix espai polític. Pensem en una persona que viu vora el Ter, el Freser o el Llobregat, en una població veïna d'una de les moltes colònies tèxtils que habiten els rius o en una persona que viu a l'Empordà en una zona molt ventosa, en la que s'hi ha instal·lat un aerogenerador. L'altra persona, en canvi, viu en una zona a centenars de quilòmetres d'una central nuclear o d'una gran central tèrmica de carbó.

Davant d'aquesta situació, la pregunta pertinent seria: aquestes dues persones que pertanyen al mateix territori i comparteixen les mateixes institucions polítiques, haurien de tenir la mateixa facilitat d'accés a l'electricitat i en les mateixes condicions de subministrament i preu? Això hauria de ser així encara que en un cas la seva electricitat es generés al costat de casa seva i tingués com a origen una font lliure i a l'abast de tothom, mentre que a l'altra l'origen fos llunyà i provinent d'una font fòssil o mineral privada?

Amb molts matisos i diferències, des dels anys 1920, a molts llocs del món, la majoria de la població i dels governs així ho consideraven. Per aquest motiu, el subministrament elèctric formava part dels serveis públics que els estats havien d'assegurar. Així doncs, es van nacionalitzar o construir un conjunt d'infraestructures i xarxes elèctriques que es gestionaven de forma centralitzada i cobrien l'extensió total del territori d'un país, per tal que qualsevol localitat, família, empresa o servei tinguessin accés al subministrament elèctric en les mateixes condicions que les altres. Dins d'aquesta concepció, els dos elements més importants eren, d'una banda, la planificació de les inversions, per garantir les instal·lacions òptimes per generar i utilitzar l'electricitat necessària -ni més ni menys-. Per altra banda, la tarifa elèctrica: un preu administratiu al qual es cobrava la provisió d'electricitat i que era igual per tots els usuaris d'una mateixa categoria (llars d'unes determinades característiques, determinades empreses o grans infraestructures com el tren o els tramvies). Tot plegat, independentment d'on visquessin.

La tarifa elèctrica, en aquest context, tenia una doble finalitat. Recaptar prou ingressos per cobrir el cost de les instal·lacions i activitats vinculades amb la generació, transport i distribució de l'energia i alhora fer que tothom rebi el mateix servei al mateix preu. Aquesta doble funció atorga a la tarifa un caire redistributiu, per tres raons.

La primera raó és redistribuir els diferents costos de generació de l'electricitat. Encara que l'electricitat que els ciutadans fem servir a les nostres cases, ciutats, transports o feines és la mateixa, el seu origen pot ser molt divers: pot haver estat generada a partir d'una ventada, d'un salt d'aigua, d'un raig de sol, pel moviment de les onades, amb la calor de la terra, obtingut en cremar un combustible fòssil o amb la fusió nuclear. El cost de la generació d'electricitat (cost de l'energia primària, infraestructures i activitat de generació) és molt diferent, si l'electricitat es genera, per exemple, en una central hidroelèctrica, amb el moviment d'un aerogenerador o en una central nuclear.

La segona raó és compensar les diferents distàncies d'accés. Encara que l'electricitat que utilitzem sigui igual, aquesta ens pot arribar des d'una central o generador del veïnat -inclús situat al mateix lloc on ens trobem (casa, empresa, hospital, piscina municipal...)- o des d'una central hidroelèctrica, de gas, tèrmica o nuclear molt llunyana. Com més reduïda sigui la distància entre el lloc de consum i el lloc de generació de l'electricitat, menors seran els requeriments d'infraestructures i els costos de transport.

La tercera raó -encara que un economista, en aquest cas, més que de redistribució parlaria de reassignació-, és evitar una transferència de renda des dels usuaris finals cap als propietaris o accionistes de les grans empreses elèctriques. Sense una tarifa elèctrica que reguli el preu de l'electricitat el poder de mercat d'aquestes empreses els permetria fixar uns preus excessius i injustificats.

Per altra banda, al llarg del cicle elèctric ens trobem diferents tipus d'empreses. Aquelles que només generen electricitat per vendre-la a altres empreses que faran totes les passes necessàries per a comercialitzar-la; altres empreses que només cobreixen una de les fases del procés -la generació, el transport (alta tensió), la distribució (mitja tensió) o la comercialització final (baixa tensió); o les empreses de cicle complet que cobreixen totes aquestes fases. Dins de les dues primeres categories, especialment, la primera es poden trobar des d'empreses minúscules (un o uns propietaris d'una turbina al riu, d'uns aerogeneradors o d'unes plaques solars) o grans empreses propietàries de grans centrals tèrmiques, nuclears o de cicle combinat (gas). Les empreses de cicle complet solen ser grans monopolis donat que la realització de les quatre fases sols anar associada a l'existència de grans centrals que generen una electricitat que es transporta arreu del territori, mitjançant grans cables i centrals transformadores d'alta a mitja i de mitja a baixa tensió.

Més enllà d'altres consideracions, si una societat determinada considera que l'electricitat és una necessitat bàsica que ha d'estar a l'abast de tothom en les mateixes -i millors- condicions possibles, s'entendrà que es requereixen una planificació, per tal de crear sistemes integrats, i unes tarifes elèctriques redistributives, que permetin que aquelles empreses generadores amb costos inferiors subvencionin a les que els tenen majors. Hauria de permetre també que qualsevol persona, empresa, ciutat o poble paguin el mateix pel mateix tipus de subministrament, es trobin a prop o lluny de les unitats generadores, cobrint els costos de la xarxa i del subministrament final. Al mateix temps, caldria evitar que els grans monopolis elèctrics estableixin uns preus "excessius".

Del que acabem d'explicar es dedueix que, idealment, es podrien tenir dos tipus de sistemes elèctrics. D'una banda, un més horitzontal, on els llocs de generació d'electricitat es troben distribuïts arreu del territori en funció de les característiques climàtiques, hidrològiques i orogràfiques i en el que la distància entre els llocs de generació i ús final no és gaire gran. De l'altra, un sistema més vertical, en el que les grans centrals generadores instal·lades en determinades localitzacions aboquen l'energia produïda a una xarxa elèctrica cap als usuaris finals (llars, empreses, nuclis urbans, serveis col·lectius...).

La diferència entre ambdós sistemes és que el primer tendeix a generar relacions més igualitàries, mentre que en el segon el poder és jeràrquic i molt asimètric. Tot i que els sistemes horitzontals són més democràtics, al llarg del segle XX, la major part dels sistemes elèctrics que s'han construït arreu del món són del segon tipus: uns sistemes verticals, centralitzats i governants per grans monopolis elèctrics. El poder d'aquests monopolis, però, s'ha controlat creant uns sistemes elèctrics integrats, públics amb empreses de titularitat estatal, regional o local.

En el cas de la península Ibèrica, es va implantar un sistema lleument diferent on les empreses d'UNESA (avui en dia: Iberdrola, Endesa, Gas Natural Fenosa, Viesgo (E.On) i Electricidad de Portugal) quasi sempre han estat de titularitat privada. Per aquesta raó, sempre ha estat molt difícil que aquestes acceptessin la planificació i les tarifes elèctriques, però des de la dècada dels 1990 les coses han anat de mal en pitjor.

La part més visible d'aquest infortuni són els canvis que ha experimentat la tarifa i la factura elèctrica. Actualment el preu a què es paga l'electricitat ve marcat per les estratègies de beneficis i dividendes dels propietaris de les empreses d'UNESA i no per les necessitats de la població.

El problema és que aquestes empreses de facto són un oligopoli i es beneficien elles mateixes del que abans era un mecanisme redistributiu per a tots i totes. Al mateix temps, influeixen sobre les inversions dient que necessitem més capacitat de generació elèctrica que la que ja realment utilitzem i la fan pagar a tothom (com les autopistes o aeroports). És més, fan tot el possible per poder controlar tot l'àmbit elèctric de la península, des del pantà més allunyat dels Pirineus fins a la central de cicle combinat més sofisticada, passant per les plaques solars que tenim a les nostres cases o empreses, per seguir mantenint el seu monopoli. Amb tot això, aquestes empreses tenen "beneficis caiguts del cel" (windfall profits), ja que tota l'electricitat es paga com si fos la més cara de generar i se les compensa amb conceptes ficticis en la factura elèctrica per coses o situacions que elles mateixes han creat -excés

d'inversions i capacitat- o per situacions imaginades, com unes hipotètiques pèrdues per un increment de la competència.

Per tot plegat, com anirem desglossant en una segona part d'aquesta sèrie, al preu que paguem -o no podem pagar-, resultat de la "factura de la llum", poc li queda de l'esperit redistribuïdor i políticament unificador que tenia anteriorment. Enguany, la "factura de la llum" ha esdevingut un instrument de desposseïció, generador de més pobresa i exclusió.

* *Aurèlia Mañé Estrada és membre del Seminari d'Economia Crítica Taifa.*

Aquest article extret de la [Directa](#) forma part d'una sèrie monogràfica al voltant de l'informe [La desposseïció de la vida quotidiana](#).